

FILOZOFIA KARATE – GŁÓWNY KANON AKSJOLOGICZNY

W rozważaniach o filozofii kultury fizycznej możemy wyodrębnić szczególne, „etosowe” obszary oraz pozostałe – „pozaetosowe”. Do etosowych zaliczyć można sport olimpijski z ideą olimpijską, czyli owe fakty społeczne i typy idealne szeroko opisane w literaturze przedmiotu (filozofia olimpizmu itp.) oraz sztuki walki z ideą „drogi wojownika”, także dość szeroko opisywane. Celowo pomijam tu etos narodowy, jaki łączy się z wieloma obszarami kultury fizycznej. Chodzi więc jedynie o immanentny etos, jaki w szczególności obecny jest w wielu odmianach sztuk walki, który jest dla tychże konstytutywny.

Filozofia olimpizmu¹ jest pochodną kanonu etycznego *fair play*. Ideę igrzysk starogreckich baron Pierre de Coubertin połączył z zasadami sportu gentlemanów. Ten ideowy, amatorski sport był wówczas bardziej zabawą. Dziś wielki wyczynowy sport jest globalnym widowiskiem, a Międzynarodowy Komitet Olimpijski jest wielką komercyjną firmą. MKOl stara się czuwać, aby zachować przynajmniej zasady *fair play* (specyficzny kanon etyki normatywnej), których przestrzeganie jest specjalnie nagradzane². Z kolei sam ten kanon etyczny wprowadzany jest do szkolnego wychowania fizycznego i wychowania poprzez sport³.

¹ J. Lipiec (1999), *Filozofia olimpizmu*, Warszawa; W. Firek (2016), *Filozofia olimpizmu Pierre'a de Coubertina*, Warszawa.

² W.J. Cynarski (2017), *Ethical ways and anti-ways of sport: some examples*. W: V.A. Taymazov i in. [red.], *VIII International Congress „Sport, People and Health”*, Saint Petersburg: 1-3.

³ K. Warchoł, W.J. Cynarski (2012), *Olympism and fair play in physical education in the light of Polish theoretical reflection*, „Journal of Health Promotion and Recreation”, 2(4): 33-37

Natomiast w przypadku wielu dróg sztuk walki spotykamy wiele różnych systemów aksjonormatywnych i filozofii, często przeciwstawnych. Wbrew nazwie, nie zawsze mówi się o walce (*vide: aikido Aikikai*). Definicję sztuki walki spełnia między innymi staropolska szermierka szablowa, która jest zespołem technik, umiejętności techniczno-taktycznych i metod ich nauczania oraz odniesień do chrześcijaństwa, jako fragment polskiego dziedzictwa kulturowego⁴. Wśród licznych wymiarów i wartości sztuk walki (azjatyckich, europejskich), bardziej od utylitarne istotny jest wymiar moralny. Droga sztuk walki jest drogą kształtowania osobowości, za co niewątpliwie odpowiedzialny jest mistrz – nauczyciel.

Ogólnie, sztuki walki są więcej niż sportem, a także więcej niż orientalną formą kultury fizycznej. Stanowią one jednocześnie – jako systemy aksjonormatywne – metody edukacji, drogi samorealizacji (samodoskonalenia), sztuki psychofizycznej ekspresji⁵ formy kultywowania tradycji militarnych i sposoby samoobrony. Sztuki walki stanowić powinny, z racji swej specyfiki, odmienną kategorię składową kultury fizycznej, obok wychowania fizycznego, rekreacji ruchowej lub fizycznej, aktywnej turystyki, rehabilitacji ruchowej czy również sportu wyczynowego. Wszystkie te kategorie pojęciowe łączą cielesne środki, lecz różnią cele fizycznej aktywności.

W poszczególnych odmianach sztuk walki różne są cele, wyjaśnienia sensu i metodyka ćwiczeń. Czy można tu wyodrębnić jakiś jeden wspólny kanon, na przykład w odniesieniu do *karate*? *Karate* jest popularną w skali globalnej sztuką walki, uprawianą w licznych odmianach. W wersji sportowej (WKF – *World Karate Federation*) stanie się od roku 2020 dyscypliną olimpijską. Czym właściwie jest filozofia *karate* i jaka jest jej specyfika? Czy można tu wyróżnić jakiś podstawowy lub główny kanon aksjologiczny?

Ramy naukowe i perspektywę teoretyczną dla niniejszego opracowania współtworzą: humanistyczna teoria sztuk walki⁶, antropologia sztuk walki⁷

⁴ Z. Sawicki (2012), *Traktat szermierczy o sztuce walki polską szablą husarską. Część II: W obronie Ewangelii*, Zawiercie.

W.J. Cynarski (2018), *Sztuki walki i sporty walki – w kierunku ogólnej teorii*, Gdańsk.

⁶ W.J. Cynarski (2002), *Budō as way of personal development*, „Człowiek i Ruch/Human Movement”, 2(6): 5-12; K. Obodyński (2003), *Podstawy teoretyczne humanistycznej nauki o sztukach walki*. W: W.J. Cynarski, K. Obodyński [red.], *Humanistyczna teoria sztuk i sportów walki – koncepcje i problem*, Rzeszów: 11-16.

D.E. Jones [red.] (2002), *Combat, Ritual, and Performance. Anthropology of the Martial Arts*, London; D. Bolelli (2008), *On the Warrior's Path. Philosophy, Fighting, and Martial Arts Mythology*, Berkeley; K. Obodyński (2009), *Anthropology of martial arts as a scientific perspective for research*. W: W.J. Cynarski [red.], *Martial Arts and Combat Sports – Humanistic Outlook*, Rzeszów: 35-50.

oraz rozproszona akademicka refleksja o filozofii sztuk walki⁸. Powstaje także bardziej ogólna teoria naukowa pod nazwą *General Theory of Fighting Arts*, która obejmuje obszary problemowe sztuk walki, sportów walki, systemów walki i zagadnień pokrewnych⁹.

Autor wykorzystuje tu metodę długoletniej (ponad 40 lat) obserwacji uczestniczącej w środowisku *karate* i innych sztuk walki oraz metodę jakościowej analizy treści literatury przedmiotu¹⁰. W analizie wykorzystano też metodę dedukcji oraz metodę porównawczą. Nie bez znaczenia jest fakt, że autor zna bezpośrednio wielu mistrzów *karate* wysokiej rangi, jak również mistrzów innych sztuk walki.

„Klasyka” i zmiany

Karate tradycyjne, czyli oryginalne, według nauczania mistrzów i szkół z obszaru dawnego Królestwa Riukiu (Okinawa i sąsiednie wyspy archipelagu Riukiu), dość mocno akcentuje relację nauczyciel – uczeń (lub: nauczyciel – uczniowie, zwykle kilku). Do dziś w poszczególnych okinawskich szkołach *karate* ćwiczy nieliczne grono adeptów, bowiem „zagęszczenie” mistrzów-nauczycieli z wysokimi stopniami mistrzowskimi (8-10 dan) jest tam największe na świecie. Jest to wciąż dość kompletna sztuka walki, w której umiejętności walki mają służyć głównie samoobronie i walce realnej¹¹.

Jeśli nie liczyć tradycji buddyjskiej klasztoru Shaolin¹², praformy *karate* nie miały żadnej specjalnej filozofii. Była to po prostu praktyczna umiejętność. Jednak do legendy Shaolin świat *karate* odwołuje się zarówno w nazwach szkół (*Shorin-ryu*, *Shorinji-ryu*, *Shorinji kenpo* – *Shorin* to japoński odpowiednik chińskiej nazwy *Shaolin*), jak i – mniej lub bardziej zasadnie, w aksjologii i teleologii – do praktyk *chan/zen*. Asceza buddyjskich mnichów służyć miała zarówno umiejętnościom walki, jak też osiągnięciu wybitnej sprawności fizycznej (walor nadzwyczajnej witalności).

⁸ D. Kim, A. Back (2000), *The way to go: philosophy in martial arts practice*, Seoul; K. Obodyński, W.J. Cynarski (2004), *Oriental philosophy of sport as interpretation of martial arts of the Far East*. W: J. Kosiewicz, L. Jaczynowski [red.], *Physical Activity in Integrating Europe*, Warszawa: 46-55; W.J. Cynarski (2013), *General reflections about the philosophy of martial arts*, „*Ido Movement for Culture. Journal of Martial Arts Anthropology*”, 13(3): 1-6; I. Martínková, J. Parry (2016), *The paradox of martial arts – safe combat*, „*Ido Movement for Culture. Journal of Martial Arts Anthropology*”, 16(4): 4-10.

⁹ I. Martínková, J. Parry (2016), *The paradox of martial arts*, dz. cyt.; W.J. Cynarski (2018), *Sztuki walki i sporty walki*, dz. cyt.

¹⁰ K. Krippendorff (2004), *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*, Berkeley.

¹¹ G.E. Mattson (1963), *The Way of Karate*, Tokyo.

¹² M. Shahar (2011), *Klasztor Shaolin. Historia, religia i chińskie sztuki walki*, Kraków.

Tradycją uznaną w japońskim *Budo* (i nie tylko) jest idea *Do* – drogi doskonalenia się. Jest to filozofia praktyczna, to znaczy – powiązana z codzienną praktyką sztuk walki¹³. Jest to pojęcie wywodzące się z taoizmu, ale specyficznie dla refleksji o *karate* wprowadził je Gichin Funakoshi, konfucjanista. Stąd nazwa *karate-do*, jako moralna droga samodoskonalenia się poprzez uprawianie *karate*, z ideą powstrzymania agresji i pokonania samego siebie¹⁴. Pokonanie własnej słabości jest ważniejsze, a często także trudniejsze, niż pokonanie silnego przeciwnika lub kilku przeciwników w walce.

Karate japońskie jest zmodernizowane w stosunku do wersji oryginalnej, zjaponizowane (duch *Bushido*, japońskie nazewnictwo etc.), często powiązane z buddyzmem zen lub dostosowane do regulaminów rywalizacji sportowej¹⁵. Niektórzy badacze, jak Lind i Mor-Stabilini¹⁶, dopatrują się w *karate-do* emanacji filozofii i praktyki zen. Inni¹⁷ wyrażają odmienne zdanie. Masutatsu Oyama widział w *karate* nowoczesną formę praktyki *Bushido*¹⁸. Dla innych autorów (badaczy, popularyzatorów) jest to wciąż droga nieagresji, albo już tylko sport.

Nowe, często eklektyczne style, powstałe w krajach Zachodu odwołują się bez ograniczeń do różnych tradycji religijnych, etycznych, filozoficznych. Peter K. Jahnke zaproponował styl lub kierunek odzęgający się od sportu; *Zen-do karate Tai-te-tao* jest jakby anty-stylem wobec *karate* sportowego. Stawia na realną technikę walki, skuteczność w samoobronie, a z drugiej strony – wartości humanistyczne i absolutne, etykę *tao* i *zen*, a także wywiedzione z tradycji judeo-chrześcijańskiej „prawo wielkiej miłości”¹⁹.

¹³ D. Kim, A. Back (2000), *The way to go: ...*, dz. cyt.; F. Nakiri (2015), *Concept of budo and the history and activities of the Japanese Academy of Budo*, „*Ido Movement for Culture. Journal of Martial Arts Anthropology*”, 15(1): 11-25.

¹⁴ Więcej na ten temat piszą: P. Fechner, M. Ruciński (1985), *Karate-do: pokonać samego siebie*, Warszawa; G. Funakoshi (1994), *Karate-Do. My Way of Life*, Philadelphia; Sh. Egami (2002), *Droga karate*, Bydgoszcz.

¹⁵ T. Aritake (2009), *Karatedo*. W: Tenże, *Budo: The Martial Ways of Japan*, Tokyo: 187-202.

¹⁶ W. Lind (1998), *Budō: der geistige Weg der Kampfkünste*, Bern; S. Mor-Stabilini (2013), *The Essence of Karate-do: Sankido Example*, „*Ido Movement for Culture. Journal of Martial Arts Anthropology*”, 13(4): 45-48.

¹⁷ Sh. Egami (2002), *Droga karate*, dz. cyt.; W.J. Cynarski (2013), *General reflections about the philosophy*, dz. cyt.

¹⁸ M. Oyama (1979), *Mas. Oyama's Karate Philosophy. The Kyokushin Way*, Tokyo.

¹⁹ J. Bachmeier, F. Uebrück (1999), *Zendo Karate Tai-Te-Tao Kata*, Regensburg; L. Sieber, W.J. Cynarski (2002), *Peter K. Jahnke and Zendo karate Tai-te-tao*, „*Ido – Ruch dla Kultury / Movement for Culture*”, 3: 257-264; L. Sieber (2011), *Zen-do karate Tai-te-tao*. W: W.J. Cynarski [red.], *Selected Areas of Intercultural Dialogue in Martial Arts*, Rzeszów: 145-154.

Ogólnie biorąc, główne zmiany wobec „klasyki” *karate* następują w trzech nurtach:

Nurt 1 – modernizacja, modyfikacja;

Nurt 2 – usportowienie, czyli wejście na drogę rywalizacji sportowej;

Nurt 3 – wskazanie celów edukacyjnych (idea *karate-do*).

Nurt pierwszy dotyczy zarówno *karate* oryginalnego (okinawskiego), stylów japońskich, jak i odmian pozostałych. Modyfikacje dotyczą zwykle metod treningu i nauczania technik, według nowej wiedzy płynącej z nauk o sporcie. Dotyczą one także samej techniki i taktyki walki, aby dostosować ją do wymogów walki sportowej, albo realnej. Służą temu doświadczenia sportowe, a także doświadczenia z walk pełno-kontaktowych i/lub z wojennych pól walki.

Nurt drugi łączy się z rywalizacją *stricte* sportową. *Karate* WKF ma się wkrótce (2020) stać dyscypliną olimpijską. Regulaminy sportowe zmieniają obraz *karate* – zarówno treningu, celów i metod, jak i zawartości technicznej procesu nauczania i indywidualnych umiejętności zawodników. Następują tu zmiany, które wcześniej były udziałem *judo* i *taekwondo* WTF – sztuka walki i system edukacyjny zmienia się w kolejny sport walki.

Nurt trzeci odwołuje się do idei *Budo* w ujęciu Jigoro Kano i Gichina Funakoshi'ego. *Karate (karate-do)* służyć ma głównie osobowemu doskonaleniu. Pokrewna temu jest idea *Ido*, w myśl której nawiązuje się równolegle do mądrości Wschodu i Zachodu, zwłaszcza do ideałów rycerskich²⁰. Wolters zaproponował edukację lub także resocjalizację poprzez *karate*, ale w połączeniu z inkulturacją na etykę buddyjską²¹. Wielu innych autorów akcentuje wartości uniwersalne *karate*, jako sztuki walki²².

Baza ontologiczna wobec aksjologii

Ontologia *karate* wyróżnić musi: 1) podmioty zdarzeń i procesów – nauczyciel i uczniowie (*karateka*); 2) otoczenie: miejsce ćwiczeń – *dojo*, ubiór ćwiczebny – *gi*, sprzęty; 3) trening, jako proces edukacyjny i przekaz wartości, czas doskonalenia sprawności i umiejętności poprzez wysiłek

²⁰ W.J. Cynarski (2017), *The philosophy of martial arts – the example of the concept of Ido*, dz. cyt.

²¹ J.-M. Wolters (2005), *Budo-Pedagogy*, „*Ido – Ruch dla Kultury / Movement for Culture*”, 5: 193-205.

²² U. Neumann, M. von Saldern, R. Pöhler, P.-U. Wendt [red.] (2004), *Der friedliche Krieger. Budo als Methode der Gewaltprävention*, Marburg; W.J. Cynarski (2017), *The traditionally understand karate-do as an educational system: application of the martial arts' pedagogy*, „*Gdańskie Studia Azji Wschodniej*”, 12: 7-20.

i samodyscyplinę, jednocześnie proces postępowania po moralnej drodze (*Do*) w kierunku mistrzostwa.

Występuje tu aspekt procesualny – stawania się. Kolejne etapy zdobywania kompetencji, potwierdzanych stopniami i tytułami, określają rozwój na wskazanej drodze, będącej zwłaszcza „drogą człowieczeństwa”. Jest to swego rodzaju „droga ontogenetyczna”. Cel główny, wskazywany przez *Karte Budo (Budo Kensho)*²³, to jest doskonalenie charakteru lub osobowości osoby praktykującej daną dyscyplinę *Budo*. Czyli celem wieloletniej praktyki jest przede wszystkim stawanie się lepszym człowiekiem; zmierzanie do mistrzostwa szeroko rozumianego, zwłaszcza w sensie moralnym i duchowym. Sprawność fizyczna i umiejętności walki (techniczne, taktyczne) są jedynie etapami na tej drodze.

Wskazany sens teleologiczny łączy się z aksjologią, z wartościami realizowanymi w życiu (także poza *dojo*), jak jest to oczekiwane od adepta tradycji nie rozumianych sztuk walki. Jest to różnie akcentowane w różnych szkołach i organizacjach, ale występuje także w innych sztukach walki – nawet w twardej, kontaktowym boksie tajskim – *Muai Thai*²⁴. Sensem tego długoletniego procesu edukacyjnego i treningowego jest stawanie się lepszym człowiekiem; dążenie do mistrzostwa na drodze człowieczeństwa.

Inną cechą współkonstrytywną dla kanonu podstawowego filozofii *karate* jest szacunek dla *sensei* (mistrzów sztuk walki, własnego nauczyciela) i starszych (*senpai*), co wynika po części z tradycji konfucjańskiej, ale jest mocniej akcentowane w krajach o silnie zhierarchizowanym społeczeństwie, jak Japonia i Korea. Relacje wynikające z etyki społecznej Konfucjusza dotyczą relacji starszeństwa i zależności, ale są bardziej zbliżone do systemu patriarchalnego chińskiej rodziny. W czystej postaci zostały zachowane w wielu szkołach *kung-fu*²⁵.

Cnotami moralnymi dość powszechnie akcentowanymi w środowisku *karate* są: samodyscyplina, pokora i wytrwałość oraz szeroko pojęty perfekcjonizm. Nawet organizacje nastawione na rywalizację sportową wychowują w kierunku tych właśnie cech. Ciągłe dążenie do udoskonalenia swego *karate*, wytrwałość i praca nad sobą oraz samorealizacja są dominującymi

²³ W.J. Cynarski, J. Piwowarski (2016), *Japanese Security Culture in the Global Village. The Budo Charter as a Modernized Element of Ancient Military Tradition*, „Security Dimensions. International and National Studies”, 20: 30-50.

²⁴ Ch. Gomaratus (2011), *Muai-Thai: The art and science of Thai traditional self-defense*. W: W.J. Cynarski [red.], *Selected Areas of Intercultural Dialogue in Martial Arts*, Rzeszów: 123-136.

²⁵ W.J. Cynarski (2016), *Three patterns of group relations in martial arts schools*, „Studies in Sport Humanities”, 19: 54-59.

deklaracjami w tym zakresie wśród przedstawicieli elity sportowego *karate*²⁶. Wartości samorealizacyjne, to zwłaszcza samodyscyplina i wytrwałość, samokontrola emocjonalna, pokora i szerzej rozumiany perfekcjonizm.

Wartości estetyczne – piękna, harmonii w ruchu i budowie ciała, stroju i broni – są akcentowane w środowisku *karate* w różnym stopniu, zwykle umiarkowanym lub małym. Jedynie praktyka form technicznych (jap. *kata*) wymaga połączenia spokoju z ekspresją, płynności z dynamiką ruchu, siły z subtelną precyzją, walki z pięknem estetycznego wyrazu. Toteż niektórzy autorzy lub częściej autorki, identyfikują sztuki walki z tą właśnie ekspresją i formą *performance art*²⁷.

W japońskiej kulturze *bushi*, japońskiej szlachty zwanej samurajami, nawet buddyzm zen miał po części wymiar estetyczny. Formy *kenjutsu* (bojowej szermierki) i *karate* nie są kwieciste; forma nie przerasta treści, która ma być zwłaszcza użytkowa²⁸. Także stosunek do cielesności jest tu względnie ascetyczny. Ciało nie jest nadmiernie eksponowane, ukryte za strojem ćwiczebnym – *karate-gi*. Sama praktyka jest także psychofizyczna, nie zaś jedynie dla doskonalenia ciała lub przyjemności²⁹.

Pierwotnie preferowanymi były wartości użyteczne, czyli umiejętności walki, a pośrednio – poczucie bezpieczeństwa. W *karate-jutsu* liczył się poziom realnych umiejętności pokonania przeciwnika, nawet uzbrojonego. Są one powiązane z wartościami witalnymi – budowaniem pozytywnego potencjału zdrowia i psychofizycznej sprawności. Dopiero na tychże budowane są wartości społeczne, jak autorytet nauczyciela, postawa szacunku dla tradycji i drugiego człowieka, odwaga i odpowiedzialność.

Warto zaakcentować specyfikę występujących tu układów relacyjnych. Otóż pomiędzy podmiotami, współpracującymi w sali ćwiczeń, zachodzą specyficzne relacje interpersonalne. Wynikają one ze sposobu nauczania,

²⁶ W.J. Cynarski, M. Niewczas (2017), *Perception and attitude towards Karate among the members of the Polish Junior representation squad: diagnostic survey*, „Arrancada”, 17(31): 58-65.

²⁷ D. Klens-Bigman (2002), *Toward a theory of martial arts as performance art*. W: D.E. Jones [red.], *Combat, Ritual, and Performance. Anthropology of the Martial Arts*, London: 1-10; W.J. Cynarski (2015), *Ekspresyjny wymiar sztuk walki*, „Kultura Bezpieczeństwa. Nauka – Praktyka – Refleksje”, 17: 21-39; L.F. Pfister (2017), *Striking Beauty: A Philosophical Look at the Asian Martial Arts*, „Journal of Aesthetics and Art Criticism”, 75(1): 100-102.

²⁸ E. Ben-Ari (2005), *Militarism, Martial Arts, and Aesthetics in Japan*, „Reviews in Anthropology”, 34(4).

²⁹ W.J. Cynarski, K. Obodyński (2011), *Corporeality in martial arts anthropology*, „Human Movement”, 12(3): 291-297.

tradycyjnie przyjętej hierarchii oraz formalnych i nieformalnych wzajemnych zależności. To są zwłaszcza wzory: 1) rodziny *kung-fu* – struktury konfucjańskiej w chińskich szkołach *wushu*; 2) mistrza i ucznia w japońskiej tradycyjnej szkole – *ryu*, w szczególności z relacją *uchi-deshi* („wewnętrzny uczeń”); oraz 3) japońska szkoła, z hierarchicznym systemem starszeństwa³⁰. Nauczyciel pełni rolę po części ojca, wychowawcy, przewodnika lub też – niekiedy – duchowego *guru*. Obok wciąż obecnego autorytetu mistrza, wielce szanowani są starsi „bracia” – według stopnia, stażu (w zakresie danego stopnia) i wieku.

W krajach Zachodu, zwłaszcza w Stanach Zjednoczonych, upowszechnia się bardziej partnerski wzór relacji. W nauczaniu natomiast coraz silniej akcentowane jest podejście naukowe, czyli z jednoczesnym wykorzystywaniem wiedzy pedagogicznej i empirycznych nauk o sporcie. Także jednak tutaj, w sportach walki wywodzących się ze sztuk walki (*judo*, *karate* sportowe), pozycja trenera jest mocniejsza, niż w innych dyscyplinach sportu.

Relacje aksjologii *karate* wobec etosów *Bushido* (kodeks japońskiej szlachty) i *Butoku* (zestaw cnót wojennych i feudalnych) są dość mocno zróżnicowane w przypadku różnych szkół i organizacji. Dla mieszkańców Królestwa Riukiu to, co japońskie, kojarzyło się negatywnie – z krajem okupantów. Samurajowie byli wrogiem; to przeciwko nim stworzono *karate*. Natomiast już w stylach japońskich, jak *Kyokushin*, znajdujemy jednoznaczne odwołanie do *Bushido*³¹. Sędziowie zawodów ITKF³² występują w samurajskich spodnico-spodniach *hakama*. Japońscy mistrzowie *karate* identyfikują się często z samurajską tradycją. Jednak odwołania do wartości *Butoku*³³ są już raczej zanikające.

Stosunek do walki, czy to treningowej, czy realnej, jest różny w różnych szkołach i stylach. Funakoshi przez całe życie ćwiczył *kata*, a walczył głównie z własną słabością lub z huraganem³⁴. Inni mistrzowie, jak Masutatsu Oyama³⁵, akcentowali walkę (*kumite*) jako główny sens praktyki i sprawdzian charakteru. Miała to być twarda, kontaktowa walka dla nabywania realnych umiejętności samoobrony. Z kolei Peter K. Jahnke ogłosił inny sens walki. Miała to być forma współpracy sparring-partnerów (kooperacja pozytywna) dla wspólnej nauki, bez celu pokonania kogoś i wykazania przewagi³⁶. Nie

³⁰ W.J. Cynarski (2016), *Three patterns of group relations*, dz. cyt.

³¹ M. Oyama (1979), *Mas. Oyama's Karate Philosophy*, dz. cyt.

³² *International Traditional Karate Federation*; odmiana stylu: *Shotokan*.

³³ F. Tanaka (2003), *Samurai fighting arts: the spirit and the practice*. W: R.J. Maroteaux (2007), *Les vertus martiales – Butoku*, Barcelone.

³⁴ G. Funakoshi (1994), *Karate-Do*, dz. cyt.

M. Oyama (1979), *Mas. Oyama's Karate Philosophy*, dz. cyt.

L. Sieber, W.J. Cynarski (2002), *Peter K. Jahnke and Zendo karate Tai-te-tao*, dz. cyt.

wyklucza to ćwiczenia realnej samoobrony, bez ograniczenia konwencją rywalizacji sportowej.

Stosunek do rywalizacji sportowej rozciąga się od jej afirmacji, po zupełną negację, będąc swoistym *continuum* postaw. Dla jednych jest to główny sens, jak w każdym sporcie. Inni to tylko tolerują. Natomiast niektórzy mistrzowie-nauczyciele, jak Funakoshi, Egami, Jahnke, Habersetzer lub Mor-Stabilini, zdecydowanie odrzucają, przeciwstawiając sztukę walki *karate* – sportowemu *karate*. Podobnie zróżnicowana jest relacja wobec religii lub różnych ideologii. Zależy ona głównie od lidera danej szkoły lub organizacji czy od światopoglądu osoby trenującej. Albo główny mistrz, lider organizacji, narzuca swoje idee i wartości, albo osoba uprawiająca *karate* internalizuje wybrane treści, pozostając zasadniczo przy własnych przekonaniach i systemie wartości³⁷. Toteż *karate* uprawiane jest przez przedstawicieli różnych wyznań i osoby o różnorodnych światopoglądach.

Podsumowanie i wnioski

W wielopostaciowym *karate*, które nadal podlega zmianom w kilku kierunkach (nurtach) nie jest łatwo określić jakiś wspólny lub podstawowy kanon aksjologiczny. Wartości estetyczne wydają się dodane do *karate* dopiero w wieku XX, w epoce kina sztuk walki i pokazów *kata*. Wśród wartości rdzennych można zapewne wymienić utylitarne, czyli umiejętności walki, a pośrednio – poczucie bezpieczeństwa. Następnie społeczne: autorytet nauczyciela, postawa szacunku dla tradycji i drugiego człowieka, odwaga i odpowiedzialność; samorealizacyjne: samodyscyplina i wytrwałość, samokontrola emocjonalna, pokora i perfekcjonizm; zapewne także witalne: budowanie pozytywnego potencjału zdrowia i psychofizycznej sprawności. Łącznie jest to zestaw powszechnie akceptowanych wartości uniwersalnych.

³⁷ W.J. Cynarski (2006), *Recepcja i internalizacja etosu dalekowschodnich sztuk walki przez osoby ćwiczące*, Rzeszów.